

- Яремченко О.А. Гнездование розового пеликана в Черноморском заповеднике и пути его охраны // Птицы Азово-Черноморского региона на рубеже тысячелетий. - Одесса : АстроПринт, 2000. - С. 64.
- Crivelli A.J. The importance of the former USSR for the conservation of pelican population nesting in the Palearctic // Pelecanus in the former USSR. IWRB Publication No. 27. - 1994. - P. 1 - 4.
- Lysenko V.I. Pelecanus crispus in the Ukraine // Pelecanus in the former USSR. IWRB Publication, No. 27. - 1994. - P. 5.

Данное сообщение подготовлено в рамках проекта "Пеликаны (Pelecanidae) в Украинском Причерноморье имеют право на будущее" Конкурса индивидуальных исследовательских проектов программы по глобальной безопасности и устойчивому развитию Фонда Джона Д. и Кэтрин Т. Мак-Артуров.

УДК 598.341 (477.7)

КОСАР В УКРАЇНСЬКІЙ ЧАСТИНІ ДЕЛЬТИ ДУНАЮ

Петрович З.О.

РЛП "Кінбуриська коса"

Spoon-bill in the Ukrainian part of the Danube Delta. Petrovich Z.O. Reginal Landscape Park "Kinburns'ka Kosa".

Data on breeding ecology of Spoon-bill were collected in 1976-1979. Clutch size (181 nests, 599 eggs), breeding success (142 nests, 352 fledglings) and postembryonic development of chicks (n=68) are discussed. Distribution of Spoon-bill in Zhebriyanckie Plavni, on the Limba and Kugurlui Lakes is considered. Results of ringing (675 birds ringed) and neck banding (41 birds) are given.

Матеріал з екології косаря (*Platalea leucorodia* L.) збирався в українській частині дельти р. Дунай (Жебріянських плавнях, дельті Кілійського рукава) на протязі чотирьох сезонів 1976-1979 років.

Приліт косаря в дельту проходить в березні: 18.03.1976 р.; 6.03.1977 р.; 9.03.1978 р. Зразу приступає до вибору місць гніздування в плавнях. Як правило, приєднується до вже заспованих великими білими і сірими чаплями колоній. Пари утворюються в колоніях. По конфігурації жовтої плями на кінці дзьоба можна розрізнити більшість особин. Самець має довший дзьоб. Самці займають і захищають місця майбутніх гнізд. Демонстрацією дзьоба, грудки і чуба вони приваблюють самок. Тут же

проходить зближення партнерів, формується пара. Гніздо будують разом. Самець збирає в колонії і на прилягаючій території будівельний матеріал: стебла і листя очерету та іншу водну рослинність, самка вкладає його. На загальній площі змішаної колонії, гнізда косарів розміщені щільними острівками. Типове гніздо займає другий після чапель ярус, основа гнізда розміщена на рівні води. Розміри гнізд (n=20): зовнішній діаметр 50-90 см, діаметр лотка 25-30 см, глибина лотка 5 см, висота гнізда 21-30 см. На одне гніздо (n=181) в середньому припадає 3.3 яйця (табл.1).

Таблиця 1. Розмір кладки яєць.

Table 1. Clutch size

К	Г	%	Загальна кількість яєць Total of eggs	Відсоток від загальної кількості Per cent out of the total
5	2	1.1	10	1.7
4	78	43.1	312	52.1
3	75	41.4	225	37.5
2	26	14.4	52	8.7
Всього Total	181	100	599	100

Примітки:

К - кількість яєць в гнізді; Г - число гнізд; % - відсоток від загальної кількості.

Notes:

K - number of eggs in the nests; Г - number of nests; % - per cent out of the total.

Розміри яєць в мм (n=101): 41.5-50.0 x 61.0-75.4, середній 46.2 x 69.3. Насиджування починається з першого, рідше з другого яйця. Інкубація до виведення першого пташеняти триває 25 днів. Насиджують обидва птахи: самка вночі і більшу частину світлого часу доби, самець змінює вдень самку, на період живлення. Пташенят годує в основному самка, яка також охороняє пташенят вночі. Самець годує пташенят рідше, головним чином вранці. В світлий час доби він виконує функцію сторожа і знаходиться на гнізді більше, ніж самка. Активність косарів найбільша в ранішні (5-12) і в вечірні (16-19) години. Пташенят годують в середньому три рази на день. Корм складається із риби,

ракоподібних, водних комах та їх личинок. 36-денні пташенята починають підніматися на крило, 45-47-денні вже літають разом з дорослими на місяць живлення.

Таблиця 2. Успішність гніздування.

Table 2. Breeding success.

Рік Year	Кількість гнізд Number of nests	Кількість яєць Number of eggs	Кількість пташенят через 1 міс. Number of chicks one month later	Відсоток від потенціалу Per cent out of the potential	Середня кількість яєць на гніздо Average number of eggs per nest	Середня кількість пташенят Average number of chicks per nest
1977	108	345	270	78	3.2	2.5
1978	34	119	82	69	3.5	2.4
Всього Total	142	464	352	75	3.3	2.5

Розвиток і ріст дзьоба, цівки, другого махового пера у пташенят (n=68) до розмірів дорослого птаха відображують темпи постембріонального розвитку і мають пристосувальні ознаки необхідні для виживання виду (табл.3).

Гніздовий період у різних особин популяції розтягнутий на 5 місяців. Так 17.03.1977 р. і 19.03.1978 р. почалось гніздування, а 14.07.1977 р. і 24.07.1978 р. виявлено

пізні (повторні) гнізда з пташенятами 2-7-денного віку. Колонія засновується декількома хвилями. В колонії із 120 гнізд було дуже ранніх - 20 (8 загинуло), ранніх - 18 (3), нормальних - 76, повторних - 6 (5). Пташенята гинуть переважно у віці 5-15 днів, рідше 27 днів, під час затяжних дощів від голоду і переохолодження. В жодному гнізді не вижило четверо пташенят. Значна частина популяції гине в період полювання.

Таблиця 3. Постембріональний розвиток пташенят.*

Table 3. Postembryonic development.*

День Day	В середньому On average			Мін - max в (мм)			Примітка Comments
	дзьоб Bill	цівка Tarsus	2 махове перо Feather	дзьоб Bill	цівка Tarsus	2 махове перо Feather	
1	17	17	-	17-18	14-20	-	
4	21	21	-	19-24	17-27	-	
8	29	27	-	26-35	23-39	-	
12	41	48	9	38-47	40-63	3-17	
17	53	77	34	48-57	65-90	15-58	Збігають з гнізд Leave the nest
22	63	96	56	60-66	89-100	41-70	Збігають з гнізд Leave the nest
27	73	110	82	69-77	101-119	61-101	
31	83	119	109	82-86	112-128	105-124	
36	94	130	147	91-99	121-142	115-170	Тренаж крил Try the wings
42	104	141	173	100-107	127-155	155-190	Перельоти стрибком Fly in jumps
44	112	145	200				Підйом на крило Start to fly
50	123	150	215				Літає на мілководдя Fly to the shallow waters
65	152	154	220				Дорослі крики Call as adults
70	160	157	235				Самостійне живлення Forage alone
82	173	160	250				Кочівля по дельті Move over delta
100	185	160	250				
Adult				180-223	120-160	220-250	

*Примітка: ** - заміри росту частин тіла косарів з 44-денного віку проводилися на 3-х приручених птахів.

*Note: ** - growth of three tame spoon-bills was measured since 44 day age.

В досліджуваному районі щорічно гніздилося 200-250 пар косарів. Колонії із року в рік розміщуються в одних і тих же місцях і лише дуже потурбовані під час гніздування, міняють місце в наступному році. В 1976 р. виявлено змішану колонію лелекоподібних в Жебріяньських плавнях, де гніздилося більше 100 пар косарів. В 1977 р. в тій же колонії налічено 120 пар. В 1978 р. косар змінив місце розташування колонії і гніздився в Жебріяньських плавнях в трьох змішаних колоніях, де його чисельність становила 80, 52 і 16 пар. В цьому ж році виявлена колонія на острові Лімба дельти Кілійського рукава, чисельністю 30 пар. Загальна чисельність пар, які загніздились в 1978 р. - 178. В 1979 р.

в Жебріянських плавнях загніздилося 92 пари косаря, на о.Лімба - 60 пар і на оз.Кугурлуй, в Ріпідських плавнях біля 100 пар. Всього в українській частині дельти р.Дунаю в цей рік гніздилося 252 пари косаря.

Кільцювання звичайними (п=675), а також кольоровими шийними і ніжними кільцями (п=41) показало, що в післягніздовий період частина місцевої популяції косаря концентрується на прісноводних мільководлях островів Прорви, Гнеушев, Циганки, Курільського. Зграї формують дорослі і молоді птахи. Дорослі іще довго підгодовують молодняк. На протязі липня-вересня тут постійно тримається 200-300 особин. Інша частина популяції кочує по Північно-Західному Причорномор'ю. На початку жовтня косарі покидають дельту Дунаю. Зимують в дельті р.Ніл.

Таблиця 4. Знахідки пташенят косарів, закільцьованих переважно на Жебріянських плавнях.

Table 4. Ringing recoveries of Spoon-bills.

№ кільця Ring number	Дата кільцювання Date of ringing	Дата і місце знахідки Date and place of recovery	Обставини Details
Moskwa B-147069	23.06.1977 р.	22.08.1977 р. Одеська обл. Татарбунарський р-н курорт Лебедівка	Здобута на полюванні
Moskwa B 143601	28.05.1977 р.	30.08.1977 р. Одеська обл. Кілійський р-н, о.Прорва	Здобута на полюванні Нікіфоровим
Moskwa B-143644	4.06.1977 р.	31.10.1977 р. Румунія, Стара Кілія	Піймана в ловушку
Moskwa B-153534	19.05.1978 р.	7.08.1978 р. Одеська обл., Кілійський р-н, біля м.Вилкове	Знайдені свіжі кістки
Moskwa B-124111	19.05.1978 р.	20.08.1978 р. Одеська обл., Арцизький р-н с.Нові Каплани	Здобута
Moskwa B-153566	19.05.1978 р.	15.09.1978 р. Одеська обл., Кілійський р-н о.Шабон	Здобута на полюванні на Ставковім господарстві
Moskwa B-124116	19.05.1978 р.	1.01-10.01.1948 р. Єгипет, Дельта р.Ніл канал Ismailia	Обставини невідомі Дистанція-1694 км Інтервал часу - 2053 дні
Moskwa B-115628	21.06.1978 р.*	30.07.1978 р. Одеська обл. Дельта Кілійського рукава	Знайдена мертвою
Moskwa B-115542	4.05.1979 р.	4.10.1980 р. Сірія Оз.ТельХамадШей Миекін, Бахават Пров.Дерья	Обставини невідомі Дистанція-1541 км Інтервал часу - 519 днів

Примітка: * - місце кільцювання - Одеська обл., Кілійський р-н, о.Лімба.

Note: * - site of ringing were Odessa region, Kiliysky district, Limba island.

Попередніх даних про чисельність косаря в українській частині дельти р.Дуна немає. Ряд авторів в Європі і сусідній Румунії відмічають повсюдне скороченн

чисельності популяції косаря. По спогадах місцевих рибалок, косарі у нас зустрічається значно рідше. Всі колонії косаря під час досліджень розміщались за межами заповідника "Дунайські плавні".

Косар належить до низько репродуктивних видів птахів. Затяжні дощі і холодна погода спричиняють загибель пташенят від голоду і пересохлодження. Низько розміщені гнізда косаря затоплюються водою навіть при невеликих підйомах рівня води в плавнях. Значна частина популяції косаря здобувається під час проведення полювань. Негативно впливає на чисельність популяції також скорочення потрібних для живлення біотопів, збіднення фауни гідробіонтів, які є об'єктами живлення косарів.

УДК 598.33-574.91 (477.7)

ВЕСЕННИЕ МИГРАЦИИ КУЛИКОВ В ДУНАЙСКОМ БИОСФЕРНОМ ЗАПОВЕДНИКЕ

А.М.Полуда¹ М.Е.Жмуд²

1 - Институт зоологии им. И.И.Шмальгаузена НАН Украины,

2- Дунайский биосферный заповедник

Spring migration of waders in the Danube Biosphere Reserve. Poluda A.M., Zhmud M.E. 1 – Institute of Zoology by the name of I.I.Schmalhausen, 2 – the Danube Biosphere Reserve.

*Migrations of waders in the Danube Delta (the Danube Biosphere Reserve, Kubansky island) were observed during three spring seasons 1987-89. 15 species were recorded, among them Black-tailed Godwit (*Limosa limosa*) and Ruff (*Philomachus pugnax*) dominated. Observations were taken during all day-light hours, but active migrations were marked only in the morning hours (88.3% of total numbers). Day migration was observed worse in years with late spring, and terms of the first flocks arrival stood in close connection to the course of spring: 4.04 in 1987, 30.03 in 1988, 12.03 in 1983. Daily main dislocation were recorded along the Danube Delta coast.*

Регулярные наблюдения за миграциями куликов в украинской части дельты Дуная начаты в 1970-х годах, после организации там заповедника. В основном учитывали куликов в местах их концентрации. В 1987-1989 гг. в приморской части заповедного о-ва Кубанского организован стационар для наблюдений за дневной миграцией птиц, в том числе и куликов. С наблюдательного пункта хорошо прослеживаются перемещения птиц в широкой полосе моря и плавней. Визуальные наблюдения вели в течение почти всей светлой части суток.